

Harcerstwo a nowe nurty pedagogiczne na początku XX wieku
(tezy wystąpienia)

Tab. 1. Tendencje międzynarodowe

- Na przełomie XIX i XX wieku krytyka tradycyjnej szkoły za formalizm, sztywną organizację, formowanie ludzi biernych i izolowanie młodzieży od życia;
- Pojawiają się postulaty większej swobody i bardziej zindywidualizowanego podejścia — nacisk kładzie się na rozwijanie zainteresowań, aktywność, samowychowanie i samokształcenie (Maria Montessori: „każde dziecko jest budowniczym samego siebie”);
- W 1900 roku szwedzka działaczka społeczna Ellen Key ogłasza XX wiek „stuleciem dziecka”;
- Pojawia się ruch „nowego wychowania” — nowa lepsza szkoła ma być „szkołą aktywną” (Frainet, Ferriere), „szkołą pracy” (Kerschensteiner), ma się opierać na „ośrodkach zainteresowania” (Decroly), stosować „metodę projektów” (Kilpatrick), uczyć „rozwiązywania problemów” i przygotowywać do funkcjonowania w demokracji (Dewey);
- Nowa szkoła ma krzewić samorządność (Lane, Neill) i dużą wagę przywiązywać do wychowania fizycznego (1896 — pierwsza nowożytna olimpiada);
- Oparcie pedagogiki na osiągnięciach psychologii — nacisk na wychowanie moralne, kształcenie woli (Payot) i wyrabianie charakteru (Foerster).

Tab. 2. Tendencje w Polsce

Opracowania formujące nowe podejście do pedagogiki:

- Stanisław Szczepanowski: „Szkoła ludowa i jej związek z wychowaniem narodowym” — odczyt z 1897 r. zamieszczony potem w książce *Myśli o odrodzeniu narodowym*
- Stanisław Szczepanowski: *Aforyzmy o wychowaniu* 1901
- Józef Lewicki: *Nowe szkoły w Anglii, Francji, Niemczech i Szwajcarii*, Lwów 1908
- Kazimierz Promyk (1851–1908) — liczne działania i publikacje promujące samokształcenie i samowychowanie.

Inicjatywy oświatowe i wychowawcze:

- „Sokół” stowarzyszenie gimnastyczne i społ. wychowawcze, od 1867 we Lwowie, od 1885 w zaborze pruskim, od 1905 w Królestwie
- „Macierz Polska” we Lwowie od 1882
- „Macierz Szkolna Księstwa Cieszyńskiego” od 1886
- „Polska Macierz Szkolna” w Warszawie (1905–1907)
- „Ogródki jordanowskie” pierwszy założony w Krakowie w 1889. Od 1896 Henryk Jordan prowadzi na UJ kursy wychowani fizycznego

Organizacje niepodległościowe zrzeszające młodzież

- Powołanie Związku Młodzieży Polskiej ZET w 1886 roku
- Powołanie trójzaborowej organizacji młodzieży szkół średnich „Przyszłość” PET w 1901 roku
- Polski Związek Wojskowy (od 1908)

Tab. 3. Podsumowanie sytuacji społecznej w latach 1905–1910

„Na ziemiach polskich występowały z siłą coraz jaskrawszą groźne skutki długotrwałej niewoli — kurczenie się polskiego obszaru etnograficznego na wschodzie i na zachodzie przy jednoczesnym coraz widoczniejszym rozpadaniu kraju i narodu na trzy odrębne rejony, z których każdy ciążył /.../ od środka ku obcym centrom w Petersburgu, Wiedniu i Berlinie”.

Władysław Pobóg-Malinowski: *Najnowsza historia polityczna Polski* t 1 1864–1914. Rozdział ostatni: „Po drodze do czynu zbrojnego” Londyn 1984 Gryf-SPK s. 586

Tab. 4. Podsumowanie tendencji oświatowych w latach 1900–1910

„Cała energia społeczeństwa na polu szkolnym zwracała się ku ochronie młodzieży przed wynaradawianiem, a tam gdzie istniała polska szkoła, ku nadaniu jej jak najsilniej narodowego charakteru. Wobec tej najpilniejszej potrzeby reformy pedagogiczne i dydaktyczne nawet w tych skromnych granicach, w których by mogły liczyć na urzeczywistnienie, schodziły na plan dalszy.”

Stanisław Kot: *Historia wychowania* t.2. Rozdział ostatni „Polska wobec nowych prądów” Lwów 1934, PWKS s. 360